

OTTHONT ADNI AZ OTTHONTALANSÁGBAN – A DORKÁSZ SZOLGÁLAT KÁRPÁTALJAI ROMA MENEKÜLTEKET TÁMOGATÓ PROGRAMJÁNAK TÁRSADALMI INNOVÁCIÓS VONATKOZÁSAI

PROVIDING A HOME IN THE MIDST OF HOMELESSNESS – SOCIAL INNOVATION ASPECTS OF THE DORCAS MINISTRIES' PROGRAM SUPPORTING ROMA REFUGEES FROM TRANSCARPATHIA

Az orosz-ukrán háború menekültjeinek segítésében a szociális és szolidáris gazdaság (SSE) szervezetei a kezdetektől fogva jelentős szerepet vállaltak, a menekültügyi rendszerben újonnan megjelenő kihívásokra gyakran elsőként kínáltak megoldásokat. Ily módon tevékenységeik számos esetben társadalmi innovációnak tekinthetők, amely tématerületet azonban eddig kevés magyarországi kutatás vizsgálta. Jelen tanulmány e kutatási hiányt betöltendő, a Dorkász Szolgálat Alapítvány menekültmissziós programját elemzi a társadalmi innováció szempontjából, különböző érintettekkel készített interjúkon alapuló esettanulmányon keresztül. Az eredmények alapján a szervezet debreceni telephelyén 2022. március 1-től 2025. április 30-ig megvalósított program a mélyszegény kárpátaljai roma menekült családok szükségleteire alapuló, a készségfejlesztést és képessé válást elősegítő, több területet átfogó, komplex tevékenységeket biztosított, így a célcsoport és a megvalósítók számára is számos szempontból pozitív hatással bíró, hiánypótló társadalmi innovációnak tekinthető.

Kulcsszavak: szociális és szolidáris gazdaság, társadalmi innováció, Dorkász Szolgálat, ukrajnai roma menekültek, menekültügyi rendszer

Social and solidarity economy (SSE) organizations have played a significant role in supporting refugees of the Russian-Ukrainian war, often being the first to offer solutions to newly emerging challenges in the asylum system. Thus, many of their activities can be considered social innovation, a topic rarely researched in Hungary. To fill this research gap, this paper analyses Dorcas Ministries' refugee mission program from the perspective of social innovation, through a case study based on interviews with various stakeholders. According to the results, the program implemented at the organization's Debrecen site from March 1, 2022, to April 30, 2025, provided activities based on the needs of the deeply impoverished Transcarpathian Roma refugee families, promoting skills development and empowerment across several areas in a complex manner. Therefore, it can be considered a gap-filling social innovation with a positive impact on both the target group and the implementers in many aspects.

Keywords: social and solidarity economy, social innovation, Dorcas Ministries, Ukrainian Roma refugees, asylum system

Finanszírozás/Funding:

Az EKOP-CORVINUS-24-4-035 azonosítószámú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával a 2024/2025 tanévre meghirdetett Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Programjának a finanszírozásában valósult meg.

The project identified by EKOP-CORVINUS-24-4-035 was realized with the support of the National Research, Development, and Innovation Fund provided by the Ministry of Culture and Innovation, as part of the University Research Scholarship Program announced for the 2024/2025 academic year.

Szerző/Author:

Kiss Julianna, PhD.^a (julianna.kiss@uni-corvinus.hu) egyetemi adjunktus

^aBudapesti Corvinus Egyetem (Corvinus University of Budapest) Magyarország (Hungary)

A cikk beérkezett: 2025. 07. 17-én, javítva: 2025. 09. 07-én és 2025. 11. 15-én, elfogadva: 2025. 11. 17-én.

The article was received: 17. 11. 2025, revised: 07. 09. 2025 and 15. 11. 2025, accepted: 17. 11. 2025.

Copyright (c) 2026 Corvinus University of Budapest, publisher of *Vezetéstudomány / Budapest Management Review*. This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Az állami vagy piaci szektorba nem tartozó, társadalmi és gazdasági célokkal egyaránt rendelkező szervezetek – például az egyesületek és alapítványok – a hanyatlás és fellendülés váltakozásával jellemezhető évszázados történelmi fejlődéssel rendelkeznek Magyarországon (Bartal, 2005). A szektor modernkori történetét tekintve az államszocializmus ideje alatti korlátozott autonómiát és erős állami kontrollt az 1989-es rendszerváltás után gyors szervezetszámbeli növekedés és intézményesülés követte (Bartal, 2005; Harsányi & Szémán, 1999). A szervezeti fenntarthatóság elmúlt évekre jellemző romló tendenciái ellenére a szektor jelenleg is jelentős, 61076-os számossággal és 4,5%-os gazdasági súllyal bír; a szervezetek a jóléti ellátórendszer számos különböző területén, többek között a szociális ellátás, oktatás és egészségügy szektoraiban is aktívak (USAID, 2023; KSH, 2024).

E szervezeti kört több egymással átfedésben lévő, de eltérő jellemzőket hangsúlyozó fogalom is leírja, mint például az állampolgári aktivitást, önszerveződést kiemelő „civil társadalom”, az állami és piaci szektortól való különbözőséget jelölő „harmadik szektor”, a profitszétosztás tilalmán alapuló „nonprofit szektor”, a társadalmi és gazdasági célok együttes jelenlétére fókuszáló „szociális gazdaság”, vagy a piacgazdaság szolidaritáson és részvételen alapuló gazdasági alternatíváját nyújtó „szolidáris gazdaság” kifejezések (Kiss & Mihály, 2020). Az elmúlt években a versengő megközelítések integrálását célzó „szociális és szolidáris gazdaság (social and solidarity economy - SSE)” fogalom is egyre meghatározóbbá vált (Csoba, 2020), mely kifejezést a terület sokszínűségének és komplexitásának szem előtt tartása érdekében jelen tanulmány is alkalmazza. Az International Labour Organization (ILO) e kutatásban is használt definíciója szerint az SSE-be olyan szervezetek és egyéb entitások tartoznak, „amelyek gazdasági, társadalmi és környezetvédelmi tevékenységet folytatnak kollektív és/vagy általános érdekek szolgálatában, melyek az önkéntes együttműködés és a kölcsönös segítségnyújtás, a demokratikus és/vagy részvételen alapuló kormányzás, az autonómia és függetlenség, valamint a többlet és/vagy a nyereség, és a vagyon elosztása és felhasználása során az emberek és a társadalmi cél tökével szembeni elsőbbsége elvén alapulnak” (ILO, 2022, p. 2).

Az Ukrajna ellen 2022. február 24-én indított orosz támadás a II. világháború óta a legnagyobb menekülthullámot okozta Európában. Magyarországon a legfrissebb, 2025. július 31-i adatok alapján a háború kitörése óta több millióan lépték át a határt Ukrajna felől, és összesen 64190 fő folyamodott átmeneti vagy annak megfelelő védelemért (UNHCR, 2025). A menekültek profilját tekintve, a nemzetközi adatokhoz hasonlóan többnyire magas iskolai végzettséggel rendelkező nők és gyermekek érkeztek (IOM, 2023). Jelentős számban lépték át továbbá a határt kárpátaljai roma lakosok – szintén elsősorban nők és gyermekek – is, esetükben „egy interszekcionális szempontból sérülékeny csoportról beszélhetünk – akik sok esetben etnikumuk miatt is kiszorulnak az állami és civil szolgáltatásokból” (Puskás, 2023, p. 4).

A menekültek fogadásában és támogatásában a 2010-es évek óta fokozatosan leépített, kapacitásproblémákkal

küzdő állami menekültügyi rendszer illetékes szervezetei, mint az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság (OIF) Menekültügyi Igazgatósága, továbbá a katasztrófavédelem, a honvédség, a rendőrség, valamint a helyi önkormányzatok mellett már a kezdetektől fogva számos egyéb, döntően a szociális és szolidáris gazdaságba tartozó szereplő is jelentős szerepet vállalt (Gerő et al., 2024). A hat legnagyobb karitatív szervezet – a Katolikus Karitás, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat, a Magyar Vöröskereszt, a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet, a Magyar Református Szeretetszolgálat és a Baptista Szeretetszolgálat – központi állami támogatással a határátkelőknél és országosan is szolgáltatásokat biztosított, és egyéb különböző méretű és háttérű civil szervezetek és informális kezdeményezések is bekapcsolódtak a feladatok ellátásába (Tóth, 2023; Tóth & Bernát, 2023). A támogató tevékenységek az azonnali, átmeneti segítségnyújtástól a hosszabb távú társadalmi integrációhoz kapcsolódó szociális, lakhatási, egészségügyi, oktatási és egyéb ellátásig terjedtek (Morón et al., 2025).

Az új helyzetben megjelenő kihívásokra a szociális és szolidáris gazdaság szervezetei gyakran elsőként kínáltak megoldásokat (Eredics, 2022). Ily módon e szervezetek tevékenységei számos esetben társadalmi innovációnak is tekinthetők, amely tématerületet azonban eddig kevés magyarországi kutatás vizsgálta. Jelen tanulmány e kutatási hiányt betöltendő, a menekültügy területén működő szociális és szolidáris gazdasági szervezetek tevékenységeit elemzi, a társadalmi innováció szempontjából megközelítve a kérdéskört. A témát egy esettanulmány bemutatásán keresztül vizsgálja, mely a Dorkász Szolgálat Alapítvány menekültmissziós programját foglalja össze. A program keretében a szervezet debreceni telephelyén 2022. március 1-től 2025. április 30-ig nyújtott segítséget a háború kifejezetten hátrányos helyzetű, kárpátaljai roma menekült családjai számára.

Elméleti háttér

A kutatás elméleti háttérét az új intézményi (neoinstitucionalista) elméletek közé tartozó „intézményi rés” (institutional void) elmélete adja. Agostini et al. (2016) alapján az „intézményi rés” kifejezés intézmények hiányát vagy nem hatékony működését jelenti. E rések betöltését eltérő megközelítésekkel, erőforrásokkal, érdekekkel és egymáshoz való kapcsolódással rendelkező szereplők célozhatják, pl. informális közösségek, civil szervezetek, vállalkozások, állami és nemzetközi intézmények, vagy akár többszereplős hálózatok, melyek működését és tevékenységeit az adott intézményi kontextus nagymértékben befolyásolja. A szociális és szolidáris gazdaság szervezetei gyakran jelennek meg ilyen „intézményi résekben”, az e területeken jelen lévő társadalmi problémákra kínálva megoldásokat, melyek bizonyos esetekben társadalmi innovációnak is tekinthetők (Mair & Marti, 2009).

A társadalmi innováció fogalmának számos, különböző elemeket hangsúlyozó definíciója létezik. A megközelítések két fő irányzatba sorolhatók: az „angol-amerikai” megközelítés a társadalmi innováció

vállalkozói potenciálját hangsúlyozva a meglévő gazdasági rendszer keretein belüli újfajta, praktikus, gyakorlatias megoldások azonosítására és előmozdítására összpontosít; míg „euro-kanadai” megközelítés normatív és kritikai módon kifejezetten a képessé válást és szolidaritást kiemelve a fogalmat a társadalmi struktúra megváltoztatásaként értelmezi a hátrányos helyzetű csoportok megerősítése és egy igazságosabb társadalmi működés elérése céljából (Moulaert et al., 2017; Schröer, 2021). Bár egyes meghatározások között megállapíthatók fontos különbségek, az eltérő megközelítések kölcsönösen támogathatják is egymást a koncepció mélyebb elméleti megalapozásában (Howaldt et al., 2021).

A fogalom értelmezésekor egyes szerzők különböző jellemzőket, elemeket is meghatároznak, amelyek lehetővé teszik az empirikus társadalmi innovációs esetek azonosítását és osztályozását (Agostini et al., 2016; Nicholls et al., 2015). Phills et al. (2008) jelen tanulmányban is alkalmazott megközelítésében a társadalmi innováció fő elemei (1) az innováció, azaz egy új termék vagy megoldás létrehozásának folyamata, (2) maga a termék, megoldás, azaz a konkrét eredmény, (3) az innováció elterjedése vagy adaptációja, amelyen keresztül szélesebb körben használatba kerül és (4) a létrehozott végső társadalmi érték (Phills et al., 2008). Az elemzésben szintén felhasznált TEPSIE (The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe) nemzetközi kutatási projekt megközelítése alapján a társadalmi innováció öt fő jellemzője az (1) újszerűség az adott kontextusban, (2) társadalmi szükséglet, igény kielégítése, (3) gyakorlati megvalósítás, (4) a kedvezményezettek bevonása és mozgósítása, valamint (5) a társadalmi kapcsolatok alakítása egyes célcsoportok hatalomhoz és az erőforrásokhoz való hozzáféréseinek javítása révén (Európai Bizottság, 2014). Jelen tanulmány a felsorolt elemek alapján vizsgálja az esetként bemutatott kezdeményezés társadalmi innovációs vonatkozásait.

A társadalmi innovációk elemzése során azok jellemzői, elemei mellett a megvalósításban részt vevő szereplők vizsgálata is releváns. E tekintetben a szociális és szolidáris gazdaság szervezeteinek szerepét egyes kutatók elsődlegesnek tekintik (Anheier et al., 2018). E megközelítés szerint, bár társadalmi innováció létrejöhet az állami és piaci szektorokban is, döntően a civil társadalomból indul, mely „szerepe szerint azokkal a társadalmi problémákkal foglalkozik, azokat egészíti ki, melyekre a másik két szférának valami miatt nincs befolyása” (Paczári, 2021, p. 33). Ugyanakkor a kezdeményezések szélesebb körben elterjedése általában a piacon keresztül vagy állami támogatással válik lehetségessé (Európai Bizottság, 2014). Elsődleges fontosságú ezért a különböző szektorok szereplői közötti együttműködések és hálózatok szerepének megértése is. A helyi, alulról szerveződő, civil dinamikák szerepének kizárólagos hangsúlyozása továbbá számos problémához is vezethet, mint például a folyamatban részt vevő egyéb szereplők és szintek számításba nem vétele, a koordináció szükségességének fel nem ismerése, vagy az állami szerepvállalás csökkentése és a felelősség áthárítása a civil társadalomra (Campomori et al., 2023).

Kifejezetten a menekültügyben az ENSZ Menekültügyi Főigazgatósága (UNHCR) megközelítése alapján a társadalmi innováció a menekültek számára értékteremtésként, újszerű megoldások bevezetéseként értelmezhető (UNHCR, 2023). E területen a szociális és szolidáris gazdaság szervezetei számos országban jelentős szerepet látnak el, ugyanakkor e szerepvállalás többek között az adott jóléti állam szervezeti felépítésétől és jogi kereteitől függően eltérő jellegű és mértékű lehet (Galera et al., 2018; Guzmán et al., 2024). Az Európai Unió tagállamaiban az elmúlt években a menekültek segítése terén elsősorban a civil társadalom, vagy helyi szintű állami – önkormányzati – szereplők által megvalósított társadalmilag innovatív gyakorlatok domináltak (Campomori et al., 2023). Az orosz-ukrán háború kontextusában kifejezetten a visegrádi országokban – köztük Magyarországon is – az állam megkésett szerepvállalása és a rendelkezésre álló erőforrások alacsony mértéke szintén a helyi szereplők és civil kezdeményezések elsődlegességéhez vezetett (Morón et al., 2025). Eszerint kifejezetten indokolt az e területen a szociális és szolidáris gazdaság szervezetei által megvalósított társadalmi innovációk vizsgálata.

Módszertan

Jelen tanulmány egy 2024. szeptemberétől 12 hónapon át tartó kutatási projekt részeként jött létre, melynek célja a menekültügy területén működő szociális és szolidáris gazdasági szervezetek társadalmi innovációnak tekinthető tevékenységeinek vizsgálata volt gyakorló szakemberekkel készített interjúk kutatás és két szervezeti esettanulmány révén (lásd Kiss, 2026). Jelen írásban az egyik szervezeti esettanulmányban vizsgált kezdeményezés, a Dorkász Szolgálat Alapítvány menekültmissziós programját ismertetem.

A szervezet bemutatása

A magyarországi Dorkász Szolgálat Alapítványt 1991-ben alapította Dirk Jan Groot, holland üzletember egy korábban létrehozott nemzetközi – Közép-Európában, Afrikában és a Közel-Keleten is humanitárius tevékenységeket végző – felekezeti keretben működő segélyszervezet magyarországi tagjaként. A magyarországi szervezet 2016-ban önállósodott, de az anyaszervezettel továbbra is jó kapcsolatot ápol. A debreceni szervezet telephelye a város központjától 12 km-re lévő Debrecen-Erdőpusztán található 5,5 hektáros Dorkász Központ (Befogadóközpont), mely egy csendes, nyugalmat nyújtó táborhelyszín. Emellett tevékenységeiket bővítendő, 2023-ben Budapesten is irodát nyitottak.

A Dorkász Szolgálat mottója „megváltozott életek”, missziója „rászoruló embertársaink életében elősegíteni az önálló, felelősségteljes életmódot adományozás és képzések kombinációjával, hogy minél inkább kihasználják Isten-adta képességeiket fejlődésükben” (Dorkász Szolgálat, 2025). A közhasznú szervezet fő tevékenységei a családgondozás, idősgondozás, börtönmisszió, hajléktalanmisszió, gyermekek táboroztatása, valamint 2022 óta a menekültmisszió; kiemelt

célcsoportjai a mélyszegény családok, idősek, hátrányos helyzetű gyermekek, javítóintézetes fiatalok, hajléktalanok és menekültek. Bár a célcsoportok között az alapítás óta szerepeltek a menekültek, a szervezet az orosz-ukrán háború előtt számukra szolgáltatások biztosításával aktívan nem foglalkozott. Tevékenységeiket többnyire helyi partnerszervezetekkel együttműködésben valósítják meg, többek között rendszeres kapcsolatban állnak a családszolgáltató és gyermekjóléti intézményekkel, továbbá a Debreceni Karitatív Testület tagjai is.

A szervezet tevékenységei megvalósítása során a J. P. Kretzman és J. L. McKnight nevéhez fűződő A-B-C-D (Asset Based Community Development/Erőforrás-alapú közösségépítés) módszertanát alkalmazza. Ez alapján a segítségnyújtás helyi szinten történik a közvetlen környezet, kontextus figyelembevételével, valamint a közösség, erőforrások, kulcsfontosságú szereplők kapacitálásával. A kedvezményezetteket a szervezet előzetes szükségfelmérés alapján, hosszú távon és rendszeresen részesíti adományokban, amelyeket a helyi partnerek, vezetők, gyakran lelkipásztorok együttműködésével osztanak ki. A helyi szereplőkkel közösen történő megvalósítás az utánkövetés lehetőségét is biztosítja. A változás lépésről-lépésre, fokozatosan történik, ennek során a kedvezményezetteket partnerként kezelik, értékrend- és szemléletbeli fejlesztésre törekednek. Az adományok mellett képzésekkel, közösségépítéssel és élménypedagógiai elemekkel igyekeznek választ adni a problémákra. Gazdasági, társadalmi és környezeti szempontból fenntartható módon segítenek, és céljuk, hogy a programok által elért változás mérhető legyen (Dorkász Szolgálat, 2024). A szervezet menekültmissziós programjában is e szemlélet alapján tervezte és valósította meg tevékenységeit.

Az esettanulmány módszere

A kutatás keretében elkészített esettanulmány célja egy, az ukrainai menekülteket támogató szervezet társadalmi innovációnak tekinthető tevékenységeinek részletesebb vizsgálata, fő jellemzőinek feltárása. A fő kutatási kérdés az, hogy a Dorkász Szolgálat hogyan valósítja meg az ukrainai menekülteket támogató tevékenységeit, és e tevékenységek mennyiben tekinthetők társadalmi innovációnak. A kutatási kérdés megválaszolására érdekében a tanulmány vizsgálja az ismertetett szakirodalomban a társadalmi innováció egyes jellemzőiként, elemeiként szereplő tényezőket: (1) a felmerült társadalmi szükségleteket, igényeket, (2) a szervezet által végzett tevékenységeket, azaz a konkrét, az adott kontextusban újszerű megoldást, ezen belül kitérve az érintettek bevonására, (3) a gyakorlati megvalósítás folyamatát, működési kereteit, valamint (4) a teremtett társadalmi értéket, hatást, érintve az erőforrásokhoz való hozzáférés javítását, továbbá a szélesebb körben történő adaptáció lehetőségét.

A tanulmány a kutatási kérdés vizsgálatához az esettanulmány módszerét alkalmazza, mely egy valós tevékenység, esemény vagy probléma lehatárolt, integrált rendszerben történő leírását adja több szempontból,

részletekbe menően, kiegyensúlyozottan bemutatva a kontextust és szereplőket (Horváth & Mitev, 2015). E módszer alkalmazása indokolt abban az esetben, ha célunk bonyolult társadalmi jelenségek megértése, róluk új tudás megszerzése. Egyetlen eset bemutatása megfelelő akkor, ha egy különleges helyzetet vagy problémát vizsgál, amit korábbi kutatások nem tártak még fel részletekbe menően (Patton, 2002). Jelen eset típusát tekintve egy szervezet által megvalósított konkrét programként empirikusan definiált „tárgy jellegű esetnek” tekinthető, melyben „nem kérdőjelezzük meg a korábban adminisztratív eszközökkel kijelölt vagy konvenciók által meghatározott határokat” (Takács, 2017, p. 127).

Az esettanulmány-módszert illető kritikák között szerepel az általánosíthatóság nehézsége, valamint a kutatói interpretáció, szubjektivitás jelentős szerepe. E kritikák szem előtt tartása és a kutatás minőségének biztosítása érdekében az adatfelvétel és -elemzés a fogalmi, belső és külső érvényesség, valamint megbízhatóság kritériumait szem előtt tartva zajlott (Horváth & Mitev, 2015). A kutatás többféle forrásra épült – a szervezet fontosabb szakmai dokumentumainak (pl. honlap, szakmai kiadványok) feldolgozása mellett a program megvalósítóival és kedvezményezettjeivel helyszíni látogatás során félig strukturált interjúk készültek, az adatok elemzése szisztematikus módon, a létező szakirodalomhoz kapcsolódva történt, és az esettanulmány egyes kulcsinformációi az elkészült tanulmányt áttekintették és jóváhagyták.

A kutatás keretében összesen 14 db interjúra került sor 2025 márciusában, három személyes látogatás alkalmával (2025. március 13-án, 25-én és 27-én). Az interjúalanyok kiválasztása a kutató saját megítélése, valamint a szervezetvezetővel történő konzultációk alapján szakértői mintavétel keretében történt (Babbie, 2000). Az interjúalanyok között szerepeltek a szervezet nem menekült (1-6. interjúalanyok) és menekült munkatársai (7-9. interjúalanyok – a program megvalósításába az első hónapoktól kezdve több új kárpátaljai menekült munkatárs is bekapcsolódott), partnerszervezetek képviselői (10-11. interjúalanyok), valamint menekült kedvezményezettek is (12-14. interjúalanyok). Az interjúalanyok szociális, egészségügyi, lelki támogatói, oktatási és üzemeltetői területekhez is kapcsolódtak, így a tevékenységek teljes portfólióját lefedték. Minden interjú esetében az önkéntes részvétel és anonimitás biztosítását nyújtó hozzájárulási nyilatkozat került aláírásra. Az esettanulmányhoz kapcsolódó publikációkban a szervezet megnevezéséhez Kiss Ábel Lukács, az alapítvány ügyvezetője hozzájárult.

Az interjúkról a felvételt követően szöveges átiratok készültek, majd a tematikus elemzés protokollját követve, induktív logika alapján lettek bekódolva (Clarke & Braun, 2017). Az adatok elemzésekor az első szintű leíró kódokból második szinten 18 értelmező kód kategória, majd harmadik szinten 6 fő téma került kialakításra az alábbi módon: (1) szükségletek (a kedvezményezettek jellemzői, igényei), (2) megoldások (alkalmazott tevékenységek, módszerek), (3) működés (a megvalósítás folyamata és működési jellemzői, köztük az emberi és pénzügyi erőforrások, irányítás és döntéshozatal, partnerségek),

(4) nehézségek (problémák, fejlesztendő területek), (5) a program befejezése (a szervezet és a kedvezményezettek helyzete, jövőbeli tervek), valamint (6) hatás (eredmények, változás). A továbbiakban a kutatás eredményeit e témák mentén mutatom be.

Eredmények

A kutatás eredményeinek összefoglalása a szervezet fontosabb dokumentumai és az interjúk megállapításai alapján történik. Sorrend tekintetében a kedvezményezettek szükségletei, majd az ezekre megoldást nyújtó tevékenységek összegzése után a megvalósítás folyamatáról, működési jellemzőiről, a felmerült nehézségekről és jelenlegi helyzetről, valamint a program hatásáról szerepel leírás.

Szükségletek

A szervezet ukrainai menekülteket támogató tevékenységei debreceni telephelyén, a Debrecen-Erdőspusztán található Befogadóközpontban valósultak meg, miután a háború kitörésekor látva a segítségnyújtás szükségességét, a szervezet vezetői úgy döntöttek, hogy megnyitják az eladásra szánt tábor lakhatási helyszínként a menekültek számára. Mivel a szervezet korábban hátrányos helyzetű közösségekkel foglalkozott, a központban is elsősorban mélyszegénységben élő kárpátaljai roma menekült családokat fogadtak. *„El tudtuk vinni ezt a koncepciót, ezt a hírt az egyéb szervezetekhez, meg a menekültekhez is közvetlenül, hogy ide családokat várunk, és hogyha lehet, akkor hátrányos helyzetűeket.” (1. interjúalany)*

Az ügyfelekre az interjúalanyok megállapításai szerint kezdetben leginkább a stressz, kilátástalanság, talajvesztés, sehová sem tartozás érzése volt jellemző. Bár a gyerekek hamarabb feloldódtak és megszokták az új környezetet, esetükben is tapasztalható volt az otthontalanság megélése, például sokszor álmodták, hogy hazamennek. *„Nagyon olyan állapotban jöttek, hogy folyamatosan a kezükben volt a telefon, hallgatták a híreket.” (2. interjúalany)*

A döntően egykeresős családok többnyire rendkívül nehéz anyagi körülmények közül érkeztek. A férfiak általában fiatal korban munkába álltak, többen a háború előtt is Magyarországon dolgoztak, elsősorban az építőiparban segédmunkásként, kapcsolódó végzettség és munkaszerződés nélkül, időszakosan „feketén” foglalkoztatva. A nők szintén hamar abbahagyták az iskolát, gyermeket vállaltak, háztartásbeliként otthon maradtak. *„Ugye mélyszegény családokról beszélünk, ennek megvan a külön pszichológiája, mentalitása, azok a kulcsproblémák, amik miatt visszaesnek a mélyszegénységbe. Ez tipikusan ilyen 8-10 téma, a párválasztás, párkapcsolat, gyereknevelés, barátság, szabadidő eltöltése, időbeosztás, pénzkezelés, adósságkezelés, kommunikáció, ügyintézés, munkakeresés.” (1. interjúalany)*

A kedvezményezettek kisebb településekről érkező menekülteként a magyarországi jogszabályokkal, ellátórendszerrel és a debreceni nagyvárosi élettel kapcsolatban kevés ismerettel, tapasztalattal rendelkeztek. Ezek hiányában a tájékozódásban és ügyintézésben is segítségre

szorultak. *„Hivatali közegben ők nagyon rosszul érezték magukat, egyáltalán nem voltak magabiztosak, tehát őket nem lehetett ott egyedül hagyni egy ilyen ügyintézési folyamatban.” (10. interjúalany)*

A gyermekekre jelentős iskolai lemaradás és alulszocializáltság volt jellemző, és sok esetben koncentrációs problémák, magatartási zavarok, illetve beilleszkedési és tanulási nehézségek is jelentkeztek. *„Nem tudták az ábécét rendesen, a számokat, nem tudták az alapvető műveleteket, hogy mi az, hogy összeadás, kivonás. Akik már jobban jártak iskolába, azok előrébb haladtak, azok nagyjából tudtak írni-olvasni, de nagyon hibásan, helytelenül, lassan olvastak, szóval ilyen nehézségek, ilyen kommunikációs nehézségeik voltak nagyon sokaknak, nem tudták kifejezni a gondolataikat.” (7. interjúalany)*

A hátrányos helyzetű kárpátaljai roma családok specifikus helyzetükből adódóan komplex igényekkel, szükségletekkel rendelkeztek. Ezekre reagálva a megvalósítók már kezdetben sem csupán átmeneti szállás biztosítottak, hanem különböző segítő tevékenységeket indítottak a traumatikus helyzet utáni megnyugvás, biztonságérzet kialakítása érdekében.

Megoldások

A szervezet által elindított kezdeti támogató tevékenységek az idő haladtával kiegészültek a hosszabb távú integrációt elősegítő, több területet lefedő szolgáltatások biztosításával. 2022 őszétől a program szállást és étkezést, szociális és egészségügyi szolgáltatásokat, mentális és lelki segítségnyújtást, valamint oktatási és közösségi tevékenységeket is nyújtott.

Szállás és étkezés

A csendes, nyugodt, természetközeli helyszínen található Befogadóközpont a menekültek számára ingyenesen igénybe vehető, biztonságos szálláshelyet és étkezést biztosított. Bár a háború kezdete után egy héttel megnyitotta kapuit, mivel a helyszín felújításra szorult, először csak néhány család beköltözése volt lehetséges. A már meglévő szálláshelyek felújítása és új szálláshelyek (konténerházak) kialakítása révén nagyobb létszámban március végétől tudtak fogadni családokat, és a kedvezményezettek száma 2022 végére elérte az akkor maximális 200 főt, majd a szálláshelyek számának növelésével 2024 tavaszán már átlagosan 250 fő lakott a táborban (Dorkász Szolgálat, 2024, p. 11). A 2-8 férőhelyes, alapvető eszközökkel és bútorokkal felszerelt különálló házakban a családok önállóan lakhattak. Az étkezést a kezdetben külső konyha szolgáltatatta, de később élelmiszerkuponok, utalványok kiosztása révén a lakók magukra főzhettek, szintén elősegítve az önállóság érzetének növelését. *„Elavult volt minden tulajdonképpen, elektromos hálózat, vízrendszer, csatorna, mindenhez hozzá kellett nyúlni.” (9. interjúalany)*

A kedvezményezettek közül sokan már régebből ismerték egymást, gyakran rokonok érkeztek együtt, több család ugyanabból a faluból származott, vagy korábban közös szálláson laktak. Gyakran tudatosan ajánlották egymásnak a lakhatási lehetőséget, melyre az első heteket

követően várólista alakult ki. A beköltözés kezdeti időszakában nagyobb volt a fluktuáció és olykor előfordultak veszekedések, azonban az első év elteltével jó közösség alakult ki, komolyabb konfliktusok már nem jelentkeztek. A békés együttélést viszonylag szigorú házirend (pl. alkohol tilalma) is elősegítette, továbbá a szervezet 24 órás felügyeletet biztosított (pl. recepció, éjjeliőr, kamerák). Több, szintén menekült munkatárs a helyszínen együtt is lakott a célcsoporttal, hozzájuk bármikor fordulhattak a lakók felmerülő problémáikkal. Az együtt lakás és napi kapcsolat a célcsoport szükségleteire alapuló szolgáltatások kidolgozására egyedülálló lehetőséget adott. „*Mikor idejöttünk, nekünk nagyon rossz volt itt, én nagyon sokat sírtam, mondtam is ...-nek hogy engem vigyen el innen, és akkor mondták itt a munkatársak, hogy ne sírjak, mert jó lesz minden, és megszoktuk, és nagyon jó lett.*” (13. interjúalany)

Szociális, egészségügyi és lelki támogatás

A kialakított tevékenységek a családok egyéni körülményeire és szükségleteire épültek, melyeket a szakemberek a beköltözést követő pár napon belül segítő beszélgetés alapján elkészített anamnézis révén tártak fel. Ez alapján legkésőbb a beköltözéstől számított egy hónapon belül a különböző területek szakértőiből álló szakmai csapat a családdal közösen, őket aktívan bevonva kidolgozta a szakmai munka alapját képező, három hónapra szóló, az ügyfelek önállósodási útjának kialakítását célzó fejlődési tervet, amelyet a támogatási szerződés rögzített. A tervet háromhavonta felülvizsgálták, és abban az esetben, ha a család nem működött együtt, a támogatási szerződés megszüntetésre kerülhetett. A kezdetben háromhónapos maradással terveztek, de az elhúzódó háború miatt engedték, hogy a családok tovább lakjanak a szálláson, és a későbbiekben arra vonatkozóan általános időkorlátot nem szabtak, hogy a feltételeket teljesítő családok meddig maradhatnak (Dorkász Szolgálat, 2024, p. 16).

A két szociális segítő/házkoordinátor – az egyik kolléga szintén kárpátjai menekültként a helyszínen lakott – által biztosított szolgáltatások között adminisztratív támogatás keretében az állampolgársági ügyek intézésében, hatósági dokumentumok, pl. menedékes kártya megszerzésében támogatták a lakókat, segítséget nyújtottak az iskolával, vagy az önálló magyarországi lakhatással kapcsolatos ügyintézésben, és alkalmanként adományokat is osztottak. Az információk átadása heti házgyűléseken és Messenger csoportokban is zajlott. „*Tehát onnantól kezdve, hogy ide megjöttünk, és szolgáltatási szerződést kötöttünk velük, egészen odáig, hogy nekik menni kellett a Kormányhivatalba, oda az összes hivatalos dokumentumot mi töltöttük ki, mi igényeltünk mindent, a menedékes kártyától kezdve a havi ellátásig, a kettős állampolgároknak ott megint más ugye, TAJ-t igényelni, adókártyát, lakcímbeljelentő stb.*” (8. interjúalany)

A helyszínen szakápoló is dolgozott, az egészségügyi ellátások terén általános felnőtt- és gyermekorvosi szakellátás, sürgős esetekben gyógyszerellátás volt elérhető. Továbbá különböző szűrővizsgálatokon való részvétellel,

valamint a gyermekek számára a Magyarországon kötelező védőoltások beadására is lehetőség volt, és egyéb egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés megszervezésében és lebonyolításában is támogatást nyújtottak (Dorkász Szolgálat, 2024, p.14). „*Volt még egy kolleganő, és az összes szakorvosi ellátást, amire szükségük volt, mert ugye inzulinos cukorbetegtől daganatos megbetegedésig mindenféle betegséggel találkozott az ember.*” (4. interjúalany)

A munkatársak és a partnerszervezetek közreműködésével rendszeresen zajlottak egyéni és csoportos, készségfejlesztést és képessé tételt célzó beszélgetések és foglalkozások különféle szociális és egészségügyi témákban, mint például az egészséges életmód, mobilhasználat, konfliktuskezelés, kommunikáció, háztartásvezetés vagy pénzkezelés. A közösségépítést szintén számos, a helyszínen megvalósított program célozta, továbbá Debrecenben is többször meglátogattak közösségi eseményeket. „*Voltak olyan prevenciós csoportfoglalkozások, amikor együtt volt az anya, vagy a szülő a gyerekekkel, volt, amikor csak a szülő külön, csak a gyerek külön, és ezek mindig különböző témában kerültek megbeszélésre.*” (11. interjúalany)

A szervezet keresztyén lelkigondozáson, bibliaórákon, istentiszteleteken és ifjúsági csoportban való részvételt is elérhetővé tett a menekültek számára önkéntes jelleggel, roma közösségekben évtizedes szakmai tapasztalattal rendelkező lelkipásztor alkalmazásával. A fiatalok egy debreceni gyülekezet istentiszteletein is részt vehettek, ezzel mozdítva elő a helyi társadalomba történő bekapcsolódást, továbbá Hosszúpályiban gyülekezetplántáló munkát is végeztek (Dorkász Szolgálat, 2024, p. 30). Számos tovább utazó család hetente online Bibliaórán vett részt. Pszichológus bevonásával hetente mentálhigiénés foglalkozásokat szerveztek a gyermekek számára, és a felnőttek esetében igény szerint egyéni és csoportos beszélgetéseket. Kezdetben a lakók részéről jellemző volt az elzárkózás a pszichológussal való beszélgetéstől, azonban a gyermekekkel végzett munka kedvező hatására fokozatosan egyre nyitottabbá váltak a támogatás iránt. „*Sokszor ilyen oktatási-nevelési dolgokkal kellett nekik segíteni, kötődés, nagyobb gyerekekkel a beszélgetés, megkérdezni, hogy van, iskola után kikérdezni, ránézni a házi feladatra. Tehát sokszor ilyen tanító jellegű beszélgetések voltak, illetve voltak családok, akik tényleg nagyon nagy kríziseken mentek át.*” (2. interjúalany)

A családok komplex, több szakterületet összekapcsoló támogatása a program partnerszervezetei megközelítésének is alapját képezte. Az egyik partnerszervezet, a DMJV Család- és Gyermekjóléti Központja például a tábor helyszínére rendszeresen kilátogató mobil csapatot alakított ki családsegítő, pszichológus, jogász, mediátor, iskolai szociális munkás és gazdasági szakember részvételével, melynek keretében gyors reagálással, folyamatában, tervezhetően vált lehetővé a különböző területeken felmerülő problémák megoldása. „*A szükségletekre való reagálás, az ilyen szinten is meg tudott valósulni, hogy kéznél volt az összes szakember.*” (11. interjúalany)

Oktatás

A Dorkász Szolgálat „School to Success” nevű felzárkóztató oktatási programja 2022. szeptemberében indult el 51 gyerek részvételével egy óvodai és négy iskolás csoportban. 2024-ben már 12 fő alkotta a szakmai csapatot (Dorkász Szolgálat, 2024, p. 23). A gyerekek beiskolázása debreceni partneriskolák segítségével történt, életkor és/vagy szülői nyilatkozat alapján. Mivel azonban számos esetben nem fedte a valódi tudás és az osztályfok egymást, a Pedagógiai Szakszolgálat és a szervezet külön szintfelméréseket is végzett, ezek alapján alakították ki a csoportokat. A tanulók egyéni tanrendet kaptak a tanév végéig, így az oktatás a táborban valósulhatott meg, a partneriskolák háttérintézményként a tanulók adminisztrációját és az osztályozó vizsgák szervezését látták el (Dorkász Szolgálat, 2024, p. 24). „Mert ez volt a legnagyobb probléma az iskoláknak is, hogy befogadnak egy gyereket, tegyük fel a negyedik osztályba, és közben lehet, hogy csak elsős szinten van az a gyerek, akkor mit fog ott kezdeni, lehet, hogy zavarni fogja a többieket, ő is rosszul fogja érezni magát, hogy nagyon le van maradva.” (7. interjúalany)

Az oktatás a tanulók tudásszintje és életkora alapján homogén összetételű, kis létszámú, legfeljebb tízfős csoportokban zajlott. A magyarországi közoktatás hivatalos tantervéhez igazított tananyag feldolgozása a gyorsított tanulás elveit alkalmazva, a tanulók fő hiányosságaira fókuszálva, változatos pedagógia módszerekkel, interaktív módon, gyakorlatközpontúan történt. A szervezet délután is foglalkozásokat nyújtott az érdeklődő gyerekeknek, például sport-, társasjáték- és kézműves alkalmakat, és különféle témákban beszélgetéseket. Továbbá a nyári szünet alatt többször is szerveztek egyhetes, játékos fejlesztő programokat. Az alapos szaktudással és empátiával bíró oktatók a tanulók egyéni szükségleteit, készségeit figyelembe véve a lehetőségek szerint differenciáltan oktattak, gyakran egyénre szabott, tanulópáros és kiscsoportos tanítási formában. „Adtam választási lehetőséget, hogy felírtam, tegyük fel matematikából három példát, melyiket szeretnéd megoldani. És akkor ő választott. Ha nem tudta egyiket sem, akkor én nagyjából gondoltam, hogy melyik az, amelyik hozzá közelebb áll.” (7. interjúalany)

A gyermekek érzelmeinek kifejezése, az átélt traumák feldolgozása szintén fontos terület volt, e célt szolgálták a rendszeres mentálhigiénés csoportfoglalkozások, és hetente két délután gyógypedagógus és szükség esetén iskolapszichológus is segítette őket. Továbbá a családok fluktuációját, helyzetük gyors változását figyelembe véve az oktatók rugalmas kereteket, óraszámot és időbeosztást alkalmaztak. Ugyanakkor hangsúlyt helyeztek a gyermekek közösségbe történő szoktatására, a helyi szabályok elsajátítására a rendszeres együttműködés és hosszú távú beilleszkedés elérése érdekében. „A kettő összekapcsolódik bennem, legyen annyira hosszú távú, amennyire körülmények engedik, de hogy minden pillanat viszont legyen olyan, amiből bármi történhet.” (5. interjúalany)

A felzárkóztató program első tanítási éve évzáró ünnepség megtartásával zárult, majd a munkatársak a debreceni iskolákban az életkoruknak megfelelő

évfolyamon továbbtanuló gyerekek haladását is követték az iskolákkal rendszeresen egyeztetve. Fontos gyakorlati segítség volt továbbá, hogy a városközponttól távoli táborhelyszínről az iskolákba való bejutás nehézségét felismerve, reggel és délután iskolabuszt biztosítottak a gyerekek utaztatására. „Biztosítottuk nekik azt a járatot, az olyan nagy dolog volt, hogy el tudtak menni, haza tudtak jönni szülői kísérettel problémamentesen.” (6. interjúalany)

A gyerekek mellett a szülők is részesülhettek oktatásban. Mivel olyan alapvető készségek, mint pl. írás-olvasás, sok esetben hiányoztak, egy pedagógus végzettségű menekült kolléga heti egyszer tanította az érdeklődő szülőket, jellemzően anyukákat e készségek elsajátítására. „Nekik is sikerélmény volt, mert hát egy 40 éves lemaradást behoztunk egy év alatt.” (8. interjúalany)

Összességében a családok specifikus igényeire szabott, holisztikus szemléletben működő szolgáltatások a készségfejlesztést, képessé tevést és megerősítést célozták. A megvalósítók a kedvezményezettek aktív bevonására, a bennük már meglévő erőforrásokra igyekeztek építeni a függőség állapotának elkerülése, az önálló, felelősségteljes élet kialakítása érdekében.

Működési jellemzők

A komplex, számos területen szolgáltatásokat biztosító program a szervezet működésében több változást eredményezett. Gyors elindítását a háború kezdetén tapasztalt jelentős társadalmi összefogás, önkéntes munka, pénzbeli és természetbeni adományok tették lehetővé, amelyek hazai és külföldi civil szervezetektől, cégektől, egyháztól, magánszemélyektől érkeztek, ebben kiemelkedő a holland Pharos Alapítvány 80 millió forintos pályázati támogatása a tábor megnyitásokor. Majd a hosszabb távú működést a több mint 20 menekült lakhatását ellátó szálláshelyeknek nyújtott, a 104/2022. (III. 12.) Kormányrendelet által szabályozott normatív állami támogatás biztosította. Az oktatási tevékenységek két éven keresztül az UNICEF szakmai és pénzbeli támogatásával valósultak meg.

A gyorsan növekvő program a humán erőforrásokra is jelentős hatással volt. A szakmai munka ellátásához új munkatársakra volt szükség, így a szervezet létszáma a háború kitörése előtti 10-12 munkatársról 2024-re több mint 60 fős csapatra nőtt (Dorkász Szolgálat, 2024, p. 5). A megvalósító interjúalanyok különböző (pl. szociális, oktatási, egészségügyi, roma integrációs) területeken rendelkeztek releváns szakmai tapasztalatokkal és döntően Debrecenre kiterjedő kapcsolati hálózattal. Menekültekkel korábban nem foglalkoztak, a szakmai tapasztalat e hiányát többen kapcsolódó képzéseken való részvétellel igyekeztek pótolni, illetve kifejezetten romológiából is képezték magukat. „Ezzel a problémával szociális szakemberként itt a terepen nagyon sokan akkor találkoztak először.” (11. interjúalany)

A programban a szervezet vezetése kifejezetten kárpátaljai menekültek számára is megnyitott pozíciókat, így a célcsoport helyzetét jobban ismerő szakemberek is bekapcsolódtak a programba. 2024-ben már tíz olyan kolléga dolgozott a szervezetnél, akik nemcsak munkát

vállaltak, hanem szállásra is jogosultak voltak a tábor területén. „Mert hát ugye sok pozíció volt hiányos, üresen, meg egy kicsit át is kellett szervezni a Dorkász-t, próbáltuk olyan embereket keresni, akik az ukrán nyelven is el tudnak kommunikálni, ismerik az ottani embereket.” (7. interjúalany)

A szervezeti irányítás, menedzsment demokratikus struktúrában működött. Az ügyvezető a szervezet vízióját és alapelveit követve a szakterületek vezetőiből álló vezetőséggel közösen alakította ki és irányította a programot, az adott szakterületeken szabad kezét adva az illetékes munkatársaknak. Az egyes területeken belüli és azok közötti információmegosztást, és ezen keresztül a családok problémáinak holisztikus, ugyanakkor rugalmas kezelését a gyakori – heti vagy kétheti – megbeszélések segítették elő például az oktatás vagy a szociális szolgáltatások területén, továbbá az egyes területek vezetőiből álló vezetőségi ülések keretében. „Együttműködött a szociális munkás a pszichológussal, a tanárral, és láttuk egészen a családot, hogy honnan jön, miben van, mik a fejlesztési területek.” (1. interjúalany)

A rendszeres együttműködés a komplex problémakezelés mellett a pozitív munkakapcsolatok megszilárdításában is szerepet játszott. Továbbá külön csapatépítő alkalmak is célozták a jó közösség kialakítását, melyet a munkatársak által vallott közös értékrend is megerősített. „Ez egy nagy család volt. Szerintem soha nem lesz ilyen munkahelyem.” (4. interjúalany)

A munkatársak döntően a kedvezményezettekkel is együttműködő, szeretetteljes kapcsolat kialakításáról számoltak be. A szülőkkel és gyerekekkel való bizalmi viszony elősegítette a felmerülő problémák gyors, hatékony kezelését. Ennek alapja több interjúalany elmondása szerint az ítélkezés nélküli őszinte érdeklődés, odafigyelés, empátia, valamint a hiteles szakmai munka és jelentős befektetett idő és energia volt, melyet a menekült kedvezményezettek is elismertek. „Ha megvan benned az a lélek, az a szív, akkor ott vagy, akkor megérkeztél. Akkor nem az a fontos, hogy most kiket tanítasz, hanem ott vagy.” (7. interjúalany)

Együttműködések tekintetében már az első hónapokban – 2022 tavaszán és nyarán – több szervezet és önkéntes is megvalósított a helyszínen változatos programokat. Őstől kezdve a program Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzatával, a Család- és Gyermejjóléti Központtal, az EU-Roma Egyesülettel és a Debreceni Egészségfejlesztési és Alapellátási Intézettel partnerségben valósult meg, akikkel az interjúalanyok hatékony, egymást támogató kapcsolatról számoltak be. A partneriskolákkal szintén szoros kapcsolat alakult ki, és összességében a Dorkász Szolgálat a programban 10-20 szervezettel rendszeresen együttműködött. „Nyilván vannak szemléletbeli különbségek, mi másképp látunk dolgokat, hiszen a mi dolgunk az, hogy másképp lássunk szociális szakemberként dolgokat, de pont ezért volt jó ez a partneri együttműködés, mert mindenki hozta a saját szemüvegét.” (11. interjúalany)

Az igényre szabott, komplex tevékenységek kialakításában és megvalósításában az egyes szakterületeken

belüli és azok közötti rendszeres információmegosztás, a munkatársak jó közössége, a szervezet irányításának, menedzsmentjének demokratikus struktúrája, valamint a nagy szaktudással és helyi kapcsolati hálóval rendelkező partnerszervezetekkel való együttműködések játszottak jelentős szerepet. Kiemelten fontosnak bizonyult továbbá a munkatársak szakmai hitelessége, elkötelezettsége, ítélkezésmentes és odafigyelő hozzáállása, valamint kifejezetten a célcsoport helyzetét jobban ismerő kárpataljai menekült munkatársak alkalmazása.

Problémák, fejlesztendő területek

Az interjúalanyok a programról összességében kifejezetten pozitívan nyilatkoztak, alapvetően megfelelően megtervezettnek és megvalósítottak tartották. Ugyanakkor néhány nehézséget, fejlesztendő területet megfogalmaztak.

A kedvezményezett családok kapcsán több interjúalany jelezte, hogy olykor nehézséget jelentett számukra a segítő munkatársak elvárásainak való megfelelés és a helyi szabályok elsajátítása, például a szigorú magyar gyerekvédelmi rendszer kapcsán. A hivatalos ügyek intézése érdekében nem mindig tettek erőfeszítéseket, a belvárostól távol eső táborhelyszínről a gyerekek bekísérése a debreceni iskolákba szintén problémát okozott számukra. A gyerekek kapcsán esetenként nehézséget okozott a szabálykövetés hiánya, a rendszertelenség és motiválatlanság. „Voltak olyan családok, akiknél ez, hogy ide járhattak, ez volt az első, mert otthon nem volt kötelező nekik. És abszolút az elején nem is értették, hogy minek kell, főleg az óvodában voltak gondok, mert a kicsi gyerekeket ők nehezen engednek el maguk mellől. De aztán utána csak délig tartott amúgy az óvoda, nagyon pozitív tapasztalataik voltak róla, utána már nem volt ezzel sem probléma és nagyon szívesen vitték.” (2. interjúalany)

Az úgynevezett „túlsegítés” és a kiléptetésre való felkészítés hiányosságai is fejlesztendő területként jelentek meg több interjúban. Egyes interjúalanyok megjegyezték, hogy hasznos lett volna erőteljesebb feltételekhez kötni a támogatást és jobban felkészíteni a családokat a kiköltözésre, hogy egyértelműbb legyen, meddig lehetnek a programban, és mi lesz számukra a következő lépés. „Én azt gondolom személy szerint, hogy teljes mértékben túltoltuk őket adományokkal, segítséggel. Biztos, hogy kellett, a letelejésén kellett, de azt gondolom, hogy lehet, hogy több figyelmet kellett volna fordítani a kifelé integrációra, munkaerőpiaci beolvadásra, hogy visszaálljanak vagy beálljanak, mert ugyebár az asszonyok soha életükben nem dolgoztak.” (6. interjúalany)

A helyi társadalommal való kapcsolat kialakítása során szintén tapasztaltak nehézségeket az interjúalanyok. Egyrészt a távoli helyszín miatt is kevés kapcsolódási pont volt, másrészt a tágabban vett helyi többségi társadalom, vagy a szűkebb iskolai közösség sem bizonyult mindig befogadónak, a családok kifejezetten negatív tapasztalatokról is beszámoltak. „Illetve azért, amikor a helyi járatú buszra főlészálltak, azért érte őket, esetleg negatív megjegyzéssel illették őket a helyiek.” (10. interjúalany)

A munkatársak releváns szakmai tapasztalatának kezdeti hiánya és a számukra nem mindig elérhető szakmai segítség, mentorálás is felmerült fejlesztendő pontként. Bár részt vettek kapcsolódó képzéseken, többször előfordult, hogy új, számukra ismeretlen helyzetekre kellett gyorsan, önállóan reagálniuk, illetve néhány feladat elvégzésére kevés ember jutott. *„A helyzetből fakadóan meg kellett oldani a problémát, de túl gyors volt a tempó, és kicsit túl voltunk pörögve. Tehát, hogy mondjam, azért ki is voltunk merülve sokszor a munkában.”* (5. interjúalany)

A felsorolt problémákkal, nehézségekkel, fejlesztendő területekkel a munkatársak és vezetők tisztában voltak, ezeken terveztek változtatni, a tevékenységeket fokozatosan átalakítani a közeljövőben. Azonban a program hirtelen megszűnése miatt erre már nem volt lehetőségük.

A program vége

A 2023/24-es tanévet a megvalósítók és kedvezményezett szakmai nyílt nap és iskolai évzáró ünnepség megrendezésével zárták, a nyári időszakban az első két év tapasztalatai alapján tervezték továbbfejleszteni a programot, kialakítani a következő évek menetrendjét. Azonban a körülmények gyors változása ezt nem tette lehetővé: a nyár folyamán kiderült, hogy az oktatási tevékenységek finanszírozását az UNICEF nem tudja folytatni, továbbá a 134/2024-es (VI. 28.) Kormányrendelet szigorítást vezetett be a menekültek államilag finanszírozott tömeges szálláshoz való hozzáférése tekintetében, csak Ukrajna „háború sújtotta területeként” nyilvántartott régióiból érkezők számára elérhetővé téve a támogatást, ami miatt a Befogadóközpontban élő családok többsége elesett a lakhatás lehetőségétől. *„Megvoltak a tervek, láttuk, hogy miben kell változni, hogy a szülőket jobban be akartuk vonni fogadó órákba, hogy lássák a gyerekek, hogy haladnak az iskolában, egy kicsit a motivációt erősíteni, egy új ilyen fegyverkezési rendszert akartunk kialakítani... tényleg így a jutalmazásra akartunk alapozni.”* (2. interjúalany)

2024 augusztusára egyértelművé vált, hogy bár a megvalósítók és a kedvezményezettek szerették volna, a pénzübeli támogatások kiesése miatt a program nem folytatható. A munkatársak tisztában voltak vele korábban is, hogy kérdéses, meddig tartanak majd a menekültmissziós tevékenységek, azonban a hirtelen, egyik napról másikra történő megszűnést nehezen tudták feldolgozni. *„Úgyhogy nagyon-nagyon szíven ütött ez mindenkit, nagyon hirtelen jött, mert úgy még nyár elején, júniusban, amikor volt a tanévzárónk, ugye volt egy kis tanévzáró, mindenki boldog volt, vendégeket is hívtunk, és milyen jó lesz szeptemberben folytatni, elkészül a programunk teljesen, majd a tanüggyel is egyeztetünk, meg országosan is majd beadjuk, meg hasonlók, szóval mindenki olyan pozitívan állt hozzá. És ez nagyon sokkolt így mindenkit.”* (7. interjúalany)

A Befogadóközpontban a kormányrendelet idején lakó kb. 250 fő menekült további elszállásolásának biztosítása érdekében a szociális segítők minden kedvezményezett esetében méltányossági kérelmet nyújtottak be. A

kérvények központi elbírálása után, melybe a szervezetnek nem volt beleszólása, 100 fő maradhatott a helyszínen, a többi lakónak költöznie kellett. *„Hogyha minket kérdeznek, akkor rászorultsági alapon stb., ismerjük őket évek óta, és akkor tudtunk volna megfelelő személyeket kiválasztani.”* (6. interjúalany)

Szeptembertől ily módon a program átalakult szálláshellyé, és a kiköltözők helyére új, bezáró befogadóközpontokból érkező, fizetős lakók költöztek be. Novemberben a fizetős lakóknak el kellett hagyniuk a szállást, csakis a támogatottak – kb. 50 fő – maradhattak 2025. április 30-ig, a helyszín végleges bezárásáig. A menekültekkel foglalkozó munkatársak és a biztosított szolgáltatások száma csökkent, elsősorban a kiköltözés utáni lakhatás megtalálásában igyekeztek segíteni a kedvezményezetteket. A menekültmisszióban már nem dolgozó munkatársak közül többen a szervezet egyéb programjaiba kapcsolódtak be, vagy más munkahelyeken találtak állást. *„Tehát tulajdonképpen mi is már átváltottunk egy szálláshellyé. Oké, hogy még van egy pszichológusunk, aki kicsit segít, meg egy pedagógus vagy egy szociális munkás, de hogy ez már icipici ahhoz képest, ami volt.”* (1. interjúalany)

Az oktatási támogatás befejeztével a helyszínen zajló felzárkóztató program mellett az iskolabuszt sem tudták tovább biztosítani. Sok gyerek a megváltozott körülmények miatt abbahagyta az iskolába járást. *„És nagyon sokszor ezt mondják a gyerekek, hogy rossz volt az iskolában, bántottak, csúfoltak, volt olyan gyerek, akit közel hajigáltak meg, utána az anyuka ment az igazgatóhoz, sikerült megbeszélni, utána megint járt egy darabot, megint volt egy incidens, utána megint nem vitte a gyereket iskolába, tehát hogy nagyon nehéz.”* (2. interjúalany)

A kedvezményezett családokat rendkívül negatívan érintette, megviselte a kiköltözés. Nem tértek vissza Ukrajnába, döntően Magyarországon maradtak, vagy külföldre, pl. Németországba mentek tovább, és a velük kapcsolatban lévő interjúalanyok információi szerint változó, de többnyire labilis, nem megfelelő körülmények között éltek. *„Igazából ilyenkor előjönnek a túlélő ösztönök, meg itt is kihozzák a legjobbat a legrosszabból, de szerintem az, hogy milyen szálláshelyen vannak...az szerintem nagyon-nagyon nehéz kérdés. És a másik, amit szintén látunk, hogy sokszor miattunk, tehát külső nyomásra járaták a gyerekeket iskolába. Gyakorlatilag ezek a gyerekek szinte nem járnak iskolába.”* (1. interjúalany)

A táborban még maradó, jellemzően legnehezebb anyagi helyzetben lévő családokra a reménytelenség, tehetetlenség érzése volt jellemző. Többnyire nem tudták saját albrétet kigazdálkodni, nem voltak terveik arra vonatkozóan, hogy hova menjenek tovább az április végi kiköltözési határidő után. *„Csak ez sajnos, hogy most el kell menni, nem tudjuk hova kerülnünk. Én se akarnék a családom nélkül lenni, mert ez senkinek nem jó, de muszáj lesz, mert ha nincsen úgy pénzünk, hogy vegyünk le szállót, meg nehéz találni, kénytelen leszek hazaküldeni őket valameddig.”* (12. interjúalany)

A pénzübeli támogatások hirtelen megszüntetése a program idő előtti lezárásához vezetett, melyet a kedvezményezettek és a munkatársak is negatívan értékelték.

A jövőben a szervezet az elmúlt évek során szerzett szakmai tapasztalatokat más területeken és célcsoportok segítségével tervezi alkalmazni.

Hatások

Az interjúalanyok a programot összességében rendkívül hasznosnak, eredményesnek értékelték, számos pozitív hatást azonosítottak. *„Ezt sehol nem láttam, ilyen mértékű vagy ilyen színvonalú ellátást nyújtani, mint amit a Dorkász nyújtott. Nyilván a Dorkász a szívét-lelkét belezárta, és örömmel végezte.”* (3. interjúalany)

A menekült kedvezményezettek számára több interjúalany szerint a program elsősorban biztonságot nyújtott. Családias, nyugodt környezetben tudtak megpihenni, feldolgozni a velük történeteket, és átgondolni, hogy hogyan tovább. *„Már nem is vágyunk se Pestre, se sehova, Itt szoktuk meg, ez már nekünk olyan, mintha otthon lennénk, és nem szeretnénk elmenni innen.”* (12. interjúalany) *„Egy központi eleme volt mindig a velük létemnek a gyerekekkel, hogy otthonosabbá tegyem az otthontalanságukat.”* (5. interjúalany)

A biztonságos lakhatás mellett a családokkal a munkatársak lelki szempontból is szeretetteljes, bizalmi kapcsolatokat tudtak kialakítani, a nehéz helyzetből érkező menekültek megnyíltak, beengedték őket az életükbe. *„Tehát szerintem egy ilyen krízisállapotban, amin átmentek, mégis kaptak egy emberséget, egy szeretetet, lelkileg is ugye nálunk voltak istentiszteletek, vallási szempontból is sokan voltak, akik itt vigasztalást nyertek.”* (2. interjúalany)

A különféle foglalkozások, programok, beszélgetések segítségével a családok másfajta perspektívát, jövőképet, értékrendet ismertek meg, ami hosszútávon erőforrás lehet számukra. Lehetőséget kaptak arra, hogy megváltoztassák az életkörülményeiket, pozitív irányba alakítsák az életüket. *„Tudsz egy másfajta perspektívát mutatni. Nyilván az ő jövőképeket ez nagyon pozitívan befolyásolja. Amit szerintem még kaptak itt, lehetőséget arra, hogy tudjanak a saját életükön egy kicsit fordítani, hogy elvigye a gyereket az óvodába, hogy meglegyen a lehetősége, hogy iskolába járjon, hogy rendes orvosi ellátást kapjon.”* (11. interjúalany)

Az interjúalanyok a szociális, egészségügyi és oktatási tevékenységek révén számos készség terén is fejlődést tapasztaltak. A felnőttek esetében pl. higiénia, rend, fegyelem vagy szociális készségek terén emelték ki a változást. *„Nagyon sokan, akik részt vettek a képzéseinken, a kurzusainkon, akár tisztálkodás, higiénia, iskolával kapcsolatos dolgok, ügyintézés, kommunikáció. Ebben szerintem rengeteget fejlődtek a családok, és kaptak tényleg egy olyan impulzust, egy benyomást, hogy lehet ezt máshogyan is.”* (1. interjúalany)

A legnagyobb változást ugyanakkor az interjúalanyok többnyire a gyerekeken tapasztalták, akik az óvodás kortól biztosított oktatási tevékenységek hatására számos területen fejlődtek: megtanultak hosszabb ideig figyelni, elmélyülten játszani, az érzelmeiket kifejezni, a foglalkozásokon aktívan részt venni, és az iskolai tanulmányaikkal is jól haladtak. A felzárkóztató program egy év alatt elérte,

hogy a részt vevő tanulók többsége (51-ből 28 fő) a következő tanévet már debreceni iskolákban, az életkoruknak megfelelő évfolyamon kezdte meg. *„Nekem az a legfontosabb, azt mondtam is, hogy nagyon el voltak maradva a sulitól, nekem az a legfontosabb, hogy azt látom rajtuk, hogy nagyon sokat tanultak.”* (12. interjúalany)

A helyi többségi társadalommal – bár a kedvezményezettek olykor negatív tapasztalatokat is szereztek – a családok kapcsolatrendszerre szélesedett, az iskolákhoz, szociális intézményekhez és helyi gyülekezethez való kapcsolódás révén, valamint néhány Debrecenben vagy Budapesten megvalósított program segítségével. Ugyanakkor a helyi társadalomba történő tényleges integráció hosszabb ideig tartó program megvalósítását igényelte volna. *„Tehát a nullától már eltért, mert megszolgáltotta a szülő az osztályfőnököt, ismerte az igazgatót, a védőnőt, a szociális munkást, a Dorkász szakembereit.”* (11. interjúalany)

A hosszú távon megmaradó változás azonban a program vége szakadtával kétséges az interjúalanyok szerint. Néhány család a rendelkezésre álló idő alatt be tudott illeszkedni a helyi társadalomba, többen vettek házat és a környéken terveznek maradni, ugyanakkor más családok számára hosszabb időre lett volna szükség a tényleges integráció eléréséhez. *„Volt egy-két család, akiknek tényleg tudtunk azzal segíteni, hogy pár hónapig nem kellett nekik itt rezsi fizetni, kaptak utalványt, meg volt oldva nekik a lakhatás is, és könnyen munkához jutottak Debrecenben, és tudtak utána Hosszúpályiban meg itt-ott házat venni, és a gyerekeik iskolába járnak. De ez egy ilyen kicsi, 5-10% lehetett.”* (2. interjúalany)

A munkatársak és a partnerszervezetekben dolgozó kollégák saját szakmai fejlődésük tekintetében is azonosítottak pozitív hatásokat. Kiemelték a célcsoporttal való napi munka és együttélés miatt a szakterület mélyebb megismerését, a gyors és hatékony problémamegoldásban történő előrelépést, a kompetenciájukba tartozó ellátotti körbővülést és a program támogatójának köszönhető nemzetközi tapasztalatszerzést. Úgy gondolják, hogy a megszerzett tudást a későbbiekben más területeken is tudják majd kamatoztatni. *„Számomra így a rendkívüli veszélyhelyzetre való reagálás, tehát hogy gyorsan, hatékonyan, tehát csináljuk azonnal.”* (10. interjúalany) *„Nagyon jó volt megtapasztalni egy akkora gépezettel együtt dolgozni, amit egyébként az UNICEF jelent. Nagyon sokat tudtak gyakorolni az angolt. Feljártunk képzésekre, tréningekre, szélesedett a mi szakmai network-ünk is, nagyon jó kapcsolatok alakultak.”* (11. interjúalany)

Több interjúalany említett mentalitással, hozzáállással kapcsolatos változást a saját munkáját tekintve. Az őszinte, ítélezésmentes odafigyelés fontosságának megtapasztalását és a saját magukból kiindulás helyett a célcsoport szükségleteit szem előtt tartó rugalmasság elsajátítását emelték ki fejlesztett területként. *„Nekem azt adta Dorkász, tényleg azt a Dorkász-os mentalitást, hogy mindenkinek jár egy esély. Mindenkinek jár az új élet. És szeretettel fordulunk oda a másikhoz, türelemmel és ezt jobban megerősítette bennem a Dorkász.”* (7. interjúalany)

Az egyes szakterületek közötti információcserét és együttműködést szintén pozitív hatásának értékelték a munkatársak a szakmai és emberi kapcsolatok szempontjából is. A program hatására kialakult közösség, barátságok a menekült kollégák számára a hosszú távú beilleszkedés lehetőségét is nyújtották. *„Nagyon hasznos és nagyon érdemes másokkal együtt munkálkodni, és együtt munkálkodva segíteni elesetteken, menekülteken, de akár más elesetteken is. Egy ember nehezebben tud megbirkózni egy feladattal, mint hogyha összefog másokkal.”* (3. interjúalany)

Összességében a program kapcsán számos pozitív hatás azonosítható mind a menekült kedvezményezettek, mind a megvalósítók tekintetében. Ugyanakkor a családok többsége esetében a tényleges társadalmi integráció a program hirtelen befejezése miatt kevésbé jöhetett létre, ehhez a kezdeményezés hosszabb távú működésére lett volna szükség.

Összegzés, következtetések

Jelen tanulmány a Dorkász Szolgálat Alapítvány menekültmissziós programját mutatta be egy esettanulmány keretében. A kutatás a fontosabb szakmai dokumentumok feldolgozása és munkatársakkal, kedvezményezettekkel, valamint partnerszervezetek képviselőivel készített félig strukturált interjúk alapján vizsgálta, hogy a szervezet hogyan valósította meg az elsősorban hátrányos helyzetű, kárpátaljai roma menekülteket segítő tevékenységeit, és e tevékenységek mennyiben tekinthetők társadalmi innovációnak. A fő eredményeket a továbbiakban a társadalmi innováció egyes jellemzői, elemei mentén foglaljuk össze, érintve (1) a felmerült társadalmi szükségleteket, igényeket, (2) a szervezet által végzett tevékenységeket, azaz a konkrét megoldást, (3) a gyakorlati megvalósítás folyamatát, működési kereteit, valamint (4) a teremtett társadalmi értéket, hatást.

A szükségletek, igények tekintetében a központban fogadott, mélyszegénységben élő, alacsony iskolai végzettséggel rendelkező, instabil foglalkoztatási helyzetben lévő kárpátaljai roma menekült családok tagjait leginkább a stressz, kilátástalanság, talajt vesztes érzése, a magyarországi jogszabályok, ellátórendszer és a debreceni nagyvárosi élet ismeretének hiánya, valamint a gyerekeket jelentős iskolai lemaradás és alulszocializáltság jellemezte. A nyugodt, csendes táborigényű biztositott menekültmissziós programot a célcsoport specifikus szükségletei alapján dolgozták ki, és több alapvető jellemzővel rendelkezett.

A konkrét megoldás egyik elsődleges jellemzője volt a kedvezményezettek igényeinek, szükségleteinek alapos ismerete és a tevékenységek eszerinti rugalmas alakítása, melyet a családok beköltözését követően velük közösen kidolgozott, majd rendszeresen felülvizsgált fejlődési terv alapozott meg, és a későbbiekben az egymással való szoros napi kapcsolat, a menekült munkatársak helyszínen lakása, valamint az aktív bevonást erősítő egyéni és csoportos beszélgetések, foglalkozások és közösségi események biztositottak. Szintén fontos jellemző volt a Dorkász

Szolgálat és partnerszervezetei megközelítésének is alapját képező, a különböző szakterületek együttműködésére építő komplex, holisztikus szemléletben végzett problémakezelés, melynek keretében a segítő tevékenységek a lakhatás és étkezés biztosításától kezdve, a szociális és egészségügyi szolgáltatásokon és mentális és lelki segítségnyújtáson át az oktatási és közösségi tevékenységekig terjedtek. További releváns elemnek bizonyult a családok, a közösség meglévő erőforrásaira építő, a megerősítést, képessé válást és a segítőktől való függőség elkerülését célzó módszertan alkalmazása. Ehhez kapcsolódva a családok különálló házakban saját háztartást vezettek, továbbá a különféle szociális, egészségügyi, oktatási és egyéb témákban szervezett beszélgetések és foglalkozások is célozták az erőforrásokhoz való hozzáférésük javítását, önállóságuk növelését. Ugyanakkor fejlesztendő területként megjelent az interjúkban a családok „túlsegítése” és a kiléptetésre való felkészítés hiányosságai.

Fontos kiemelni, hogy a gyerekek szintén helyben megvalósuló, az egyéni szükségleteket és készségeket figyelembe vevő felzárkóztató oktatása tekinthető a program egyik központi elemének. Az oktatási tevékenységek a lehető legkisebb – óvodás – kortól elérhetőek voltak a minél maradandóbb változás elősegítése érdekében. A tanítás változatos pedagógiai módszerekkel, élményközpontú megközelítésben, differenciáltan zajlott, a családok változó helyzetére tekintettel rugalmas kereteket alkalmazva, azonban a folytonosságot és hosszú távon a debreceni iskolákba történő integrációt célozva. A program a Debrecenbe bejáró gyerekek haladását is követte, számukra a közlekedést megkönnyítő iskolabuszt biztositott, ezáltal is figyelembe véve a családok mindennapi nehézségeit.

A megvalósítás folyamatának, a szervezeti működésnek alapvető jellemzője volt az egyes szakterületeken belüli és azok közötti rendszeres információmegosztás és a szervezet irányításának, menedzsmentjének demokratikus struktúrája. Továbbá a nagy szaktudással és helyi kapcsolati hálóval rendelkező partnerszervezetekkel való együttműködések is erősítették a program szakmai színvonalát és hatékonyságát. A menekültekkel való munkában a munkatársak szakmai hitelessége mellett a családokhoz való hozzáállásuk és elkötelezettségük volt elsődleges fontosságú. Az ítélezésmentes odafigyelés, empátia, valamint a sok befektetett idő és energia segítette elő a munkatársak és a kedvezményezettek közötti szeretetteljes, bizalmi kapcsolat kialakítását. Szintén fontos, hogy a gyorsan növekvő szervezetben a program révén kárpátaljai menekültek számára is megnyíltak pozíciók, akik a célcsoportot is jobban ismerték. Fejlesztendő területként jelentkezett ugyanakkor az új területen szakmai tapasztalattal nem rendelkező munkatársak számára elérhető szakmai segítség olykor alacsony mértéke.

A program eredményeként a hátrányos helyzetű célcsoporttal kapcsolatban és a megvalósítók saját szakmai munkája tekintetében is számos pozitív társadalmi hatás azonosítható. A menekültek számára a program biztonságos lakhatást nyújtott, a szeretetteljes támogató kapcsolatok révén kialakult a bizalom, másfajta perspektívát,

jövőképet ismertek meg, fejlődtek szociális és egyéb készségeik, és a gyerekek tanulmányaikban is sokat léptek előre. A munkatársak a célcsoport jobb megismerését, a szakmai tapasztalatszerzés pozitív hatását, az együttműködésről, rugalmasságról megszerzett új tudást, valamint hozzáállással, mentalitással kapcsolatos változást emelték ki. A programban alkalmazott menekült kollégák helyi társadalomba történő hosszú távú beilleszkedése is megvalósult. Ugyanakkor a pozitív hatás elérését nehezítette olykor a kedvezményezettek kapcsán a szabályok elsajátítására irányuló erőfeszítések hiánya, és a helyi többségi társadalom tekintetében a kapcsolódás, befogadás alacsony foka.

A kezdeményezés társadalmi innovációnak tekinthető, hiszen a kárpátaljai roma menekült családok konkrét szükségleteikre reflektáló, az adott kontextusban újszerű, az érintetteket aktívan bevonó és az erőforrásokhoz való hozzáférésüket javító, számos pozitív társadalmi hatást eredményező tevékenységeket nyújtott. Bár az egy esetre épülő esettanulmány-módszer eredményei általánosíthatóságának mértéke limitált, a program több eleme is kifejezetten hiánypótló, jó gyakorlatként használható a menekültpolitika számára további támogató programok kialakításakor. Ilyen elemek a kedvezményezettek helyzetének és szükségleteinek aktív bevonásával történő feltárása, a kialakított program rugalmas, alkalmazkodóképes megvalósítása, a komplex, több területen egyszerre történő, rendszeres, napi kapcsolatra épülő támogatás, a készségfejlesztést, megerősítést, önállósodást célzó szemlélet, a gyerekek lehető legkisebb kortól történő oktatására helyezett hangsúly, a bizalmi kapcsolatok és közösség kialakítása, a munkatársak szakmaisága és ítélezképes hozzáállása, valamint a menekült munkatársak alkalmazása. Ugyanakkor a családok hosszú távú társadalmi integrációja és a program szélesebb körben történő adaptációja a pénzügyi támogatás hirtelen megszűntetése miatt kevésbé jöhetett létre, ennek elérésére a kezdeményezés hosszabb távú működése mellett lett volna lehetőség. A jövőben hasonló kezdeményezések megvalósítása esetében a finanszírozás folytonossága, a családok önállósodásának és a programból való kilépésének fokozatos támogatása, valamint az utánkövetés biztosítása javasolt. Továbbá a kutatási területen hasonló kezdeményezéseket vizsgáló, az eredményeket összehasonlító, illetve a hatást hosszabb távon elemző kutatások megvalósítása indokolt.

Felhasznált irodalom

- Agostini, M.R., Viera, L.M., & Bossle, M.B. (2016). Social innovation as a process to overcome institutional voids: a multidimensional overview. *Revista de Administracao Mackenzie*, 17(6), 72-101. <https://doi.org/10.1590/1678-69712016/administracao.v17n6p72-101>
- Anheier, H.K., Krlev, G., & Mildemberger, G. (Eds.) (2018). *Social Innovation: Comparative Perspectives*. Routledge.
- Babbie, E. (2000). *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Balassi Kiadó.

- Bartal, A.M. (2005). *Nonprofit elméletek, modellek, trendek*. Századvég Kiadó.
- Campomori, F., Casula, M., & Kazepov, Y. (2023). Understanding social innovation in refugee integration: Actors, practices, politics in Europe. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 36(2), 158-170. <https://doi.org/10.1080/13511610.2023.2211893>
- Clarke, V. & Braun, V. (2017): Thematic analysis. *The Journal of Positive Psychology*, 12(3), 297-298. <https://doi.org/10.1080/17439760.2016.1262613>
- Csoba, J. (2020). A szociális gazdaságtól a szolidáris gazdaságig – a helyi gazdaságfejlesztési modell átalakulása – Modellváltás a helyi gazdaság fejlesztésében. *Tér és Társadalom*, 34(4), 71-99. <https://doi.org/10.17649/TET.34.4.3301>
- Dorkász Szolgálat (2024). *Szakmai Nyílt Nap Kiadvány*. Dorkász Szolgálat Közhasznú Alapítvány.
- Dorkász Szolgálat (2025). *Rólunk*. <https://dorkasz.hu/rolunk/>
- Eredics, L. (2022). *A háború után Magyarországra érkezett kárpátaljai roma családok helyzete*. Romaversitas Alapítvány.
- Európai Bizottság. (2014). *The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe (TEPSIE) [Final report]*. CORDIS. <https://cordis.europa.eu/project/id/290771/reporting>
- Galera, G., Giannetto, L., & Noya, A. (2018). *The Role of Non-state Actors in the Integration of Refugees and Asylum Seekers*. OECD. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2018/12/the-role-of-non-state-actors-in-the-integration-of-refugees-and-asylum-seekers_1cf71eb9/434c3303-en.pdf
- Gerő, M., Pokornyi, Zs., Sik, E., & Surányi, R. (2024). A migrációs narratívák keletkezése és mozgása – Magyarország. *BRIDGES Working Papers 31*. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10479449>
- Guzmán, C., Santos, F.J., Valiente, L. & Santolaya, F.J. (2023). Social Innovation for the Socio-Labour Integration of Refugees in New Host Countries: The Spanish Case. *Journal of Social Entrepreneurship*, 16(3), 1285-1310. <https://doi.org/10.1080/19420676.2023.2275132>
- Harsányi, L., & Széman, Zs. (1999). *Halak és hálók. Kapcsolatok a helyi szociálpolitikában*. Nonprofit Kutatócsoport.
- Horváth, D., & Mitev, A. (2015). *Alternatív kvalitatív kutatási kézikönyv*. Alinea.
- Howaldt, J., Kaletka, C., & Schröder, A. (2021). A Research Agenda for Social Innovation – the emergence of a research field. In J. Howaldt, C. Kaletka, & A. Schröder (Eds.), *A Research Agenda for Social Innovation* (pp. 1–17). Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781789909357.00007>
- International Labour Organization (ILO). (2022). *Resolution concerning decent work and the social and solidarity economy (ILC.110/Resolution II)*. <https://www.ilo.org/resource/record-decisions/ilc/110/resolution-concerning-decent-work-and-social-and-solidarity-economy>

- International Organization for Migration (IOM). (2023). *Surveys with refugees from Ukraine: needs, intentions and integration challenges*, IOM.
- Kiss, A., Hegedüs, J., & Somogyi, E. (2023). *Housing of Ukrainian Refugees in Europe Options for Long-Term Solutions Country case study Hungary*. <https://www.habitat.org/sites/default/files/documents/HU-case%20study.pdf>
- Kiss, J. (2026). „Minél nagyobb a hátrány, annál jobb minőség kell mindenből” – esettanulmány a TaLÉTa Interkulturális Központ és Inkubátorház tevékenységeiről. *Civil Szemle*, 23(1), 21-38. <https://doi.org/10.62560/csz.2026.01.2>
- Kiss, J., & Mihály, M. (2020). A szociális és szolidáris gazdaság intézményi fejlődése és jelenlegi helyzete Magyarországon. *Fordulat*, 1(27), 299-324. http://fordulat.net/pdf/27/FORDULAT27_KISS_MIHALY.pdf
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH). (2024). *Nonprofit szektor. Helyzetkép*. KSH. <https://www.ksh.hu/s/helyzetkep-2023/#/kiadvany/nonprofit-szektor>
- Mair, J., & Marti, I. (2009). Entrepreneurship in and around institutional voids: A case study from Bangladesh. *Journal of Business Venturing*, 24(5), 419-435. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2008.04.006>
- Morón, D., Madej, M., & Csoba, J. (2025). *Humanitarian Aid and Empowerment of Ukrainian Refugees The Case of Visegrad Group countries: Czechia, Hungary, Poland, and Slovakia*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003505778>
- Moulaert, F., Mehmood, A., MacCallum, D. & Leubolt, B. (2017). *Social Innovation as a Trigger for Transformations*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2777/68949>.
- Nicholls, A., Simon, J., & Gabriel, M. (2015). *New Frontiers in Social Innovation Research: Social Innovation: A New Research Agenda*. Palgrave Macmillan.
- Paczári, V. (2021). A magyarországi társadalmi innovációk jellegzetességei. *Esély*, 32(4), 31-45. <https://doi.org/10.48007/esely.2021.4.3>
- Patton, M.Q. (2022). *Qualitative research and evaluation methods*. Sage.
- Phills, J., Deiglmeier, K., & Miller, D. (2008). Rediscovering Social Innovation. *Stanford Social Innovation Review*, 6(4), 34-43. <https://doi.org/10.48558/GBJY-GJ47>
- Puskás, F.M. (2023). *Kárpátaljai roma menekült gyermekek oktatási helyzete - Kérdőíves kutatási összefoglaló*. Romaversitas Alapítvány.
- Schröer, A. (2021). Social Innovation in Education and Social Service Organizations. Challenges, Actors, and Approaches to Foster Social Innovation. *Frontiers in Education*, 5. <https://doi.org/10.3389/educ.2020.555624>
- Takács, F. (2017). Az esettanulmány mint módszertan a szociológiában. *Szociológiai Szemle*, 27(1), 126-132. https://szociologia.hu/dynamic/takacs_flora.pdf
- Tóth, B. (2023). *Az ukrainai menekültek helyzete Magyarországon*. Migrációkutató Intézet Gyorselemzések. https://migraciokutato.hu/wp-content/uploads/2023/01/20230104_MKI_GYORSELEMZES_2023_01_toth_bettina_az_ukrainai_menekultek_helyzete_magyarorszagon.pdf
- Tóth, J., & Bernát, A. (2023). Menekültválság 2022-ben: Az Ukrajna elleni orosz agresszió menekültjeinek magyarországi fogad(tat)ása. In Kolosi, T., Szelényi I., & Tóth I. Gy (Eds.), *Társadalmi Riport 2022* (pp. 347-370). TÁRKI.
- UNHCR. (2023). *What is innovation?* Innovation Service. <https://www.unhcr.org/innovation/innovation-boilerplate/>
- UNHCR. (2025). *Ukraine refugee situation*. [https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine,\(28/09/2025\)](https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine,(28/09/2025)).
- USAID. (2023). *2022 Civil Society Organization Sustainability Index Hungary*. U.S. Agency for International Development. <https://okotars.hu/sites/default/files/hungary2022en.pdf>